

FİKİRLER

Cilt : 4

1 Kânunusani 1932

Sayı : 75

Tesekkür

Muhterem Maarif vekilimiz Esat beyefendi, bir fotoğraflarını mecmuamıza armağan etmekle bizi minnettartmışlardır. Ege kıyılarında, elinden geldiği kadar, yeni terbiye cereyanlarını yapmağa çalışan (FİKİRLER), Vekil bey efendinin bu lutüflerine daha ziyade liyakat kespetteğe çalışacaktır. Teveccühlerine büyük teşekkürler ederiz.

Müdür

M. Rahmi

İhtiras Felsefesi

Reşat Şemsettin

Hilmi Ziya Beyin (aşk ahlâkı) atlı kitabı hakkında şimdiye kadar söylenmiş olanlara zamimeten daha bir kaç söz söylemek için vakit geçmiş değildir. Çünkü bu kitap zaman geçtikçe daha fazla akis tevlit edecek ve yeni yeni münekkitlerin hükümleriler karşılaşacak olan neviden bir eserdir. Aşk ahlâkı bir felsefe kitabıdır. Ve yeni bir (Weltanschauung—Kâinatı görüş) e ait fikirlerden bir kısmını ihtiva eder fakat aşk ahlâkı muhtevasını teşkil eden mes'eleleri klasik bir monoğrafi lisanile tebliğ eden bir kitap değildir. Telkin yapmak ve terbiye etmek kasdile vucude getirilmiş olduğu için ifadesinin şeklinden ve kari'nin üzerinde yaptığı tesirin hususiyetinden dolayı da onu aynı zamanda bir şiir kitabı olarak kabul etmek doğrudur.

Hilmi Ziya bey aşk ahlâkını biblik bir lisanla yazmıştır. İncil katağorisine mensup kitapların bugüne kadar yazılmış telkin kitaplarının en üstünleri olduğuna kani olan

müellif İncil lisanına faik bir telkin lisanının mevcut olmadığı fikrindedir.

Aşk ahlakının metni Aforizimlerden mürekkeptir. Bu Aforizimlerde bir tefekkür sisteminin hey'eti mecmuası teşrih edilmiş olmayıp yalnız müellif tarafından vucude getirilen terkinin ahlak ve siyasete taalluk eden kısımları daha kısa bir tabirle ameli felsefe mes'eleleri mevzu bahs edilmiştir.

Aşk ahlakında bugün bir sistemin teşrih edilmemiş olmasına rağmen buradaki fikirlerin mantıki bir icabla hangi nevi mebdelere istinat edebileceğini tahmin etmek bu itibarla da müellifinin ihtiras felsefesi ismini verdiği fikirmanzumusunin asli vasıflarını anlamak mümkündür.

İhtiras felsefesi; öyle bir kuvvetle alemleri izah eden bir felsefedir ki bu kuvvetin en âli tezahürü ruhun bir mürada müştak olması vebu müradı tahakkuk ettirmek için ceht eylemesidir. Bu kuvvet ihtirastır. İhtiras âlemin esasıdır. Tabiatın bütün kanunları, eşyanın bütün tahavvülatı, iptidai canlıların bütün hareket ve insiyakları, ruhun bütün müratları, şe'niyet ve mefkûre hülâsa her şey ihtirastan doğar ve ihtirasın halk ettiği alemleri teşkil ederler.

Her sistem gibi ihtiras felsefesi de kendi bünyesinde diğer felsefelerin anasını taşıyor ve mühim noktalardaki müşaheretlerle bazı felsefelerle çok yaklaşır fakat gene muayyen farklardaki bu en çok yaklaştığı felsefelerden ayrılır, ihtiras felsefesini büyük maruf tefekkür sistemlerinden birlele mukayese etmek onun daha iyi anlaşılmasına yardımcı eder:

İhtiras felsefesi; dinleyene bir çok hususiyetlerle Şopenhaveri ve Şopenhaverin irade felsefesini hatırlatır. İhtiras felsefesini terkip eden mütefekkirde Şopenhaver gibi ruhun bir halet ve iktidarını insanın da kâinatın da validi, esası ve temeli olarak kabul eder. İnsan ihtirasın mahlûku olduğu gibi bütün kâinatta hareket ve faaliyet halinde bulunan ihtirastan mürekkeptir. Kâinatın metafizik izahındaki bu tekarün ve müşaheretle Şopenhaver sistemine yaklaşan ihtiras felsefesi bilhassa ameli neticelerle: Siyaset ve ahlak mes'elelerindeki vaziyet ile Şopenhaver felsefesinden bambaşka bir mahiyet arzeder.

İhtiras felsefesinin bir bakıma Şopenhaver felsefesinden daha universalist bir seciyeyle sahip olması ihtiras ve ihtirasın halk ettiği alemleri Şopenhaverin iradesi ve irade tarafından halk olunan alemleri gibi fena telâkki etmenin önüne

geçer. Çünkü Şopenhaver sisteminde âlem birbirleriyle karşılaşan, mücadele eden iradelerin muarrekkesidir. Bu marakenin ezeli ve ebedi mücadelelerinde bir kısım iradelerin tahakkuk ve bekası; diğer bir kısım iradelerin ademî tahakkuk ve indirasını müstelzemdir. Şopenhaver sisteminin âlemi bu suretle tasavvur edişine mukabil ihtiras felsefesi onu; bütün muhtevasıyla kendisi arasında bir cüzü küllünasebatının cayığırlı bulunduğu bir âlem farzeder. Böyle bir âlimin kâşif sıfatı harp ve fenalık değil beka ve eyliktir. Cüz'ü küllinin içinde inhilâl ederek, fert umumiyete karışarak vücut ve ebediyet bulur. Muhtevası ile âlem arasındaki münasebata ait telakkisi sebebiyle ihtiras felsefesi vahdetci bir felsefedir. Aşk ahlakının mukaddemesinde müellifinin işaret ettiği veçhile bu vahdetçilik materyalistlerin der sıkıntılı vahdetçiliğinden çok daha geniş ve tabiatdaki tefruk ve kesretin nasıl bir vahdete münthehi olduğunu ve vahdeti teşkil ettiğini gören Pannaturalist bir vahdetçilikdir. Bu sıkıntının tabii bir neticesi olarakda ihtiras felsefesi umumi surette realist bir seciye arzeder. Alemdede cehherlerin, real ve idealin teferrukunu kabul etmeyip fikir ve maddenin hakikat, aynıyet ve vahdetine kâildir. Önce « ruh veya ihtiras madde ve mananın yekvücut ifadesini » teşkil eder. İhtiras felsefesi bütün bu sayılanlara inzımanen vitalist ve Affektüist sıfatlarıyla de muasır tefekkürün hakim felsefi tandanslarına tevafuk eden bir fikirler manzumesi hüviyetini arzeder.

İhtiras felsefesinin en şayanı dikkat tarafı ameli cephesi yani ahlak ve siyaset mes'eleleri hakkında verdiği cevaplarıdır. Şopenhaver metafiziki ile Şopenhaver ahlakının konsekan olmadığını vebu metafizikle Şopenhaver ahlakından ziyade nice ahlakının daha mantıki bir sisteme vücut verebileceğini kabul eden bir kimse ihtiras felsefesinin Şopenhaverinkine müşabih bir azimet noktasından hareket edilmesine bakarak bu felsefenin ahlakı netayic itibarile endividualizme münceer olacağını zan eder. Halbuki ihtiras ahlakı tamamen Universalist bir seciyeyle maliktir. İhtiras felsefesinin endividualizme azimet noktası teşkil edebilecek mebdelerle tamamen universalist mahiyeti haiz bir ahlak ve siyaseti birbirlerine bağlamağa çalışması garip ve müşkül bir tecrübe gibi görünür ve aşk ahlakında müellifinin kullandığı tabirle (Nice ile İsaiyi barışdırmağa çalışmak insan da muvaffakiyete peyveste olması meşkül bir işe kalkışmak zehabını uyandırır. Fakat bilmek lâzımdır ki bazı felsefe sistemleri muakis üslerden kendi bünyelerinde bir vahdete vücut vermiş olmağa beşeriyetin tefekkür tarihi içinde

mümtaziyet kazanırlar. Kant da Eflatun ile Aristoyu kendisinden evelki felsefesinin bütün Antipotlarını birleştirmiş, birleştirip, kaynaştırarak yeni ve orijinal bir fikirler şahı-kasına vücut vermişti. İhtiras felsefesinde İsa ile Niçeyi barışdırmağa teşebbüs etmekle; ikisi de tatmin etmeyen, ikisi de nakıs olan iki alimin gayretleriyle evelkilerin iztiraplarından azade yeni bir alemin imkânlarını ifade etmiş oluyor. Öyle bir alimki burası artık gılatyatörlerin birbirlerini boğazladıkları bir sirk veya vahşi hayvanların birbirlerini yidikleri bir orman değildir. Keza bu alem daha yüksek başka bir alemin saadetlerine kavuşmak için yahutda hiç bir sebebe istinat etmeksizin içinde memnuniyetle tokat yenilen veya Katakopmlar Gratsiyellere tercih olunan bir alem de değildir. Yeni alem kolu en kuvvetli olanın bu kuvveti zaifi yükseltmek için, en önde gidenin liyakat ve iktidarını arkada kalmış olanı önüne geçirmek için kullandığı alem olacak ve bu alemde cüz'î ihtiras külli ihtirasa karışarak tahakkuk bulacak, fert kendi yaptığını umumunkine zam ederek meydana gelenin bakasile ebedileşecektir. İhtiras; hilmin ve hayrin tahakkuk edeceği bir aleme müştak ve bu aleme tahakkuk ettirmeğe azımdır. Ruhunda ihtirasın ateşi yanan insan nikbindir.

Aşk ahlâkı ana hatları yukarıdaki satırların ifade ettiği şekilde anlaşılabilen bir sistemin münteşir edebiyatından bir parçadır. Aşk ahlâkı hakkında; intişarını müteakip bazı tenkitler yapılmıştır. Bu tenkitlerin mühim bir kısmı kitabın tebliğ ve ifade şekli üzerinde tevekkuf etmiştir. Böylece şekle takılan tenkitler tebliğ ve ifade tarzı itibarile kitaba kusur izafe etmiş fakat asıl özü hakkında söz söylemeğe sıra bulamamış veya söylemekten içtinap etmişlerdir. Bu kısım tenkitleri yapan zevatın kitap için buldukları kusurları şu suretle telhis etmek mümkündür: Aşk ahlâkında müellif ümmetine hidayet yolu gösteren bir Peyğamberin mağrur, davalı lisanını kullanıyor, kitapta bir takım tekrarlamlar vardır.

Bazı Aforizimlerin içinde ilk vehlede bizim sarf ve nahv kaidelerine uygun cümlelerimiz kadar kolay anlaşılmayan cümlelere rast geliniyor ve daha bunlara mümasil bir takım noksanlar göze çarpıyor kitaba böylece kusur olarak izafe olunan ve heyeti umumiyesi şekle, ifadeye taalluk eden şeylerden bir kısmı müellifinde mukaddemesinde işaret ettiği veçhile kasden kitabın müessirini arttırmak için yapılmış şeylerdir. Tekrar diye gösterilen şeyler haddiza-

tinde tekrar olmayıp evelce söylemiş olanın manasını tek-mil ve teşdit eden yeni sözlerdir. Esasen aşk ahlâkının böylece şimdiye kadar yapılmış olan tenkitlere mevzu teşkil eden hususiyetleri kitabın asıl davasına ve ana hususiyetine nazaren tali ve fer'î mahiyet ve kıymetde şeylerdir. Bilmek lâzımdırki bu kitabın en mühim hususî ve ehem-miyeti Aforizimlere parçalanmış olan metninin arkasında yekpare, yeni bir fikirler manzumesinin teşekkül etmiş olduğunu haber vermesidir.

Türkiyeli genç bir mütefekkirin madde hadisatının, ruh halâtının ve cemiyet mes'elelerinin heyeti umumiyesini birbirlerine bağlı olarak izah eden bir fikirler manzumesi vücade getirmiş olması şayanı dikkat bir hadisedir.

Çünkü aramızdan çıkan bir insanın vücade getirdiği sistemi felsefe tarihine intikal ettirmesi demek; kendisini yetiştiren cemiyetin; beşeri tefekkürün silsilevi tekâmülüne yeni bir halka ilâve etmesi demektir.

Eğer Hümi Ziya bey aşk ahlâkını ihtiras felsefesinin muhtelif kısımlarını bir monoğrafi lisanile tebliğ edecek olan diğer kitaplarından sonra neşr etseydi belki şu itibarla daha iyi olurduki bu taktirde bu kitap daha evel tanıtılmış olan bir yeni sistemin şiir kitabı olarak meydana çıkacak ve böylece karşılanacaktı. Mamafih yapılmış olanı da bir tarzıdır ve ikisi de aynı yola çıkar. Şimdi biz ihtiras felsefesinin öteki kitaplarını bekleyorum. kendi yapıldıkları ile insan kudretinin hudutlarını genişleten bütün diğer kahramanlar gibi feylesoflarında zuhur ve inkişafına şahit ve temaşağker olmak bir ömre nasiplanan müstesna mazhariyetlerdendir. Aşk ahlâkı kendisine vücut verenin kendisini takip edecek diğer eserleriyle birlikde bizi bu müstesna mazhariyetin idrakine doğru götürüyor.

Reşat Şemsettin

Kublay için

M. Mitat

Kobilayın hatırası taziz için tertip edilen 23 kânunuevvel 931 çarşamba ihtifalinde İzmir genclliği namına Kobilay mektebi önünde büyük bir münevver ve halk kitlesine hitaben sabık maarif emini M. Mitat bey zirde derç ettiğimiz veciz nutku irat etmiştir.

Dinleyenler üzerinde çok derin bir tesir yapan bu kıymetli hitabeyi karilerimize takdim etmerle Fikirler tahrir ailesi bâhtiyardır.

Muhterem hanımefendiler; beyler.

Türkiye Cümhuriyeti büyük Türk zaferini müteakip, müstakil Türk yurdunda yepyeni bir devlet olarak kuruldu. Cümhuriyet Türk halkının hakimiyetine istinat eder. Türk devleti türk halkınıdır. - Daha doğru ve kısa bir tabirle - Türk devleti türk halkıdır. Türk halkı türk devletidir.

Bize hür ve müstakil vatanı, bize halkın hakimiyetini, bize dokuz senedir içersinde bulunduğumuz yeni devri, yenilik devrini türk ordusu iemin etti. Türk ordusunu, Türk analarının yavruları, Türk babaların oğulları teşkil eder. Ve bu ordu, Başta gazisi ve kıymetli amirleri ve zabitleriyle bu gün dünyaya nam vermiştir. Eskiden ise, tarih sahifelerinde okuyuruz, Cihanı kaç kereler titretmiştir. Askerliğini yapan çocuklarımızın kanlariyle kurulan Türkiyenin istiklâline Cümhuriyetine yani saadetine ve istikbaline geçen sene, bug ün, burada bazı afiyon ve esrar sarhoşları, kendilerine derviş, kutup, Mehti gibi lâkaplar takan bazı serseriler, yeni türkiyeden başka bütün şarkın asrımızda zelil, sefil, esir yaşamasına sebep olan izansız, idrâksiz cehele ve yobaz takımı, el kaldırmağa teşebbüs etmişlerdi. Bunlar, Osmanlı tarihinde görülen Patrona Halillerin, Kabakçı Mustafaların, Kör Alilerin, ve derviş vahdetilerin uğursuz muakkipleridir. Bazı safköylüleri, bazı basit zihinleri korkuturak, şaşırtarak, göz boyayarak

bir iki saat için olsun bu belde sokaklarında kol sallamışlardı. İşte o vakit bir cinayet te işlendi. Kendilerini de daha bir kaç sene evel düşmanlardan kurtaran, çiğnenmek istenen binlerce ırzları, namusları, malları, canları huriyete ve emniyete kavuşturan büyük Türk ordusunun bir zabitini alçakça parçaladılar. Facıayı biliyoruz. Hatta teferruatıyla tekrar yaşadık şanlı türk ve Cümhuriyet ordusunun şerefini, haysiyetini, vakarını, fedakârlığını omuzlarında bilerek, inanarak taşıyan bu genç zabit kublaydır. O diğer kahraman arkadaşları gibi taşıdığı şerefın kıymetini kalbine sokmuş, hayatını o şeref için vermeğe karar vermişti. Vazife nöbeti, kendisine düşünce, yalın kılıç düşmanlar üzerine atılıp tarihe geçen sayısız selefleri gibi, sayısız şehitlerimiz gibi gözlerini kırpmadan, tereddüt göstermeden milletin inkilâbiyle ve istikbaliyle oynayanların yakalarına sarıldı. Ve canından geçti. O olmasaydı, o ölmeseydi, onun arkadaşları yetişmeseydiler, bu belde maazallah bu belde, Türk Cümhuriyetine sui kast etmek lekesini, ilelebet alında taşıyacaktı. Onun akan temiz kanından sonra, onnn arkadaşlarının himmetinden sonra, şimdi yalnız bir hazin hatıra ve yalnız bir mukaddes mezar taşıyor. Bu hatıra bu belde için nekadardı hazin ise, evet bu hatıra, bu beldeyi bir Kerbelâ gibi nasıl daha uzun seneler ağlatacak kadar hazin ise bu beldenin dışarısında yaşayan türk halkı ve türk şehirleri için de o kadar mukaddestir. İşte biz bu hatıraya esir olarak onu yad etmek için buraya geldik. Gözlerimizin yaşardığı, yüreklerimizin sızladığı su dakikalarda ufukların arkaasında, vatanın diğer göşelerinde de şurada yatanlar gibi Türk Cümhuriyetine ve Türk milletin ebediyetine inananlar, hep bu hatırayı bizler gibi anıyorlar. Türk inkilâbını ve yeni Türk devletini omuzları üstünde taşıyan bu imanlı ve nurlu kitle, iftihar ve inşirahla ve itminanı kalple ilân edebilirizki yüz binlerin çok, ama pek çok fevkindadır.

Aziz arkadaşlar, Efendiler,

Bir kısmınız gözlerinizle de gördünüz, ordunun şimdi bir şehidi olan genç ve yiğit Kublayı bu memleket, tam yirmi altı senede yetiştirmiş, kazanmıştı. Gafilelerin ve asilerin bile kanlarını hodbehot dökmeğe kıyamadığı için canından geçen bu genç, Memleketin bir kudreti idi O askerlik vazifesine girerken bir kaç serseri esrarkeş için Menemen Hükümet meydanında değil memleketin harici düşmanlar için harp maydanlarında can vermeğe ahdetmişti. Ondan evelki işi ise

kazanızı nurlandırmak çocuklarınızı yetiştirmekti. Sahte ve yoba der vişler, size kendilerini bir takım delice ve taşkınca hareketlerle mehdi diye satmağa teşebbüs ettikleri sırada onların karşısına dikildi. Toplananları da, o mecnunları da millet yoluna, Cümhuriyet yoluna ve bina enaleyh halk ve hak yoluna davet eden hakikî mehdi hakidi, mürşit işte o kıymetli ve yiğit Türk zabitiydi. Onunu arkasından ne yazık ki onunla beraber canını veren yalnız bir fert gitti. Fakat her ikisinin, türk tarihinin yüksek sahifelerine süzülen namları, ve belde-nize kıymet veren mezarları emin olunuzki bu gün için de, yarın; o bir gün için de, gelecek yıllar için de bir nur ve iman kaynağı, bir cennet köşesidir. Başınız sıkıldığı, içiniz sızladığı zaman oraya dönünüz, onları düşününüz, ve oraya gidiniz. Orada, o mübarek köşede, dertlerinizin tesellisini, sarsılan azminizi ve imanınızı bulacaksınız. Biz işte bu gün birde bunun için buraya geldik. Etrafımba toplanan şu askerler, şu yavrular, şu İzmirden gelen kardeşleriniz şimdi oraya giderek, onların mübarek varlıklarından, onların ölmeyecek ruhlarından, fazilet sevgisi, memleket aşkı, nefis ferağati, fedakârlık dersi alacağız. Memlegete inkilâba, Cümhuriyete karşı vazifelerimizi daha iyi yapabilmek için, manevi huzurlarında antlarımızı yenileyeceğiz. Onlar yurdumuzu asırlarca evel düşmanlardan alan, on sene evel düşmanları kovan, ve memleketi yüzlerce mehalikten koruyan, milyonlarca atsız türk şehitlerinin son iki tanesidir. Bu iki muazzez şehidin verdikleri teyakkuz sayesindeki, bu kanlı hadisenin birbirimize verdiği muhabbet ve tesannüt sayesindeki ki, inkilâp bir senesini daha sükûn emniyet ve mesai içinde geçirdi. Biraz sonra hep beraber şehitlerimizin nurlu merkatlerinde ant içeceğizki, icap ederse, - tanrı bir daha böyle bir lûzum göstermesin - fakat icap ederse onlar gibi vazifelerimizi yapacağız. Ta ki, taki bu zavallı memleket, bir çok yıllarının daha, ayrılan yıl gibi sükûn emniyet ve mesai içinde geçirsin.

Pek aziz kardeşlerim,

Bir kaç yıl evel şeyh sait atlı bir kürt, dini mehdiliği bahane ederek bir kürdistan yapmağa kıyam ettiği zaman da karşısına bir muallim Zeki Dundar çıkmıştı. Kürt şakileri ilk iş olarak bu ateşli muallimin boynunu vurdular; Zeki Dundar Türk mualliminin şerefini göklere çıkaran ilk kurbandır. Bu topraklarda yapılmak istenen ikinci suikastın kurbanı, suikastçıların amansız düşmanı Kublay ise

eşiklerinde durduğumuz şu mektebin bir muallimi idi. İkinci inkilâp şehidinin asker sıfatı ve yanında ondan evel bir de muallim Vassı vardır. Muallim.. Muallim.. İşte dünya yüzünde; yeniliklerin, inkilâpların, tekâmüllerin, atsız işçileri, gönüllü muhafızları, mütevazı sanileri.. Tarihi açınız, her milletin tekâmülünde, tehlikelerden kurtuluşunda, tehlikelere karşı imanını ve teyakkuzunu artırıışında daima bu sınıfın mübarek ve feyizli mesaisi vardır. Her muhitte yenilik ve itilâ bayrağını kaldıranlar - eğer sahtekar değillerse bu zaaflla beraber yürümüşlerdir. Nasıl askerler ve ordular bir memleket dahilinde ve haricinde beliren büyük tehlikelerden memleketi korumak vazifesini üzerlerine almışlarsa, muallim de bilhassa dahilde vücade gelmesi ve teşekkül etmesi muhtemel düşmanlıklarla, bozuklarla, gaffetlerle, kısa görüşlerle imansızlıklarla, zülmetlerle, yalnız vicdanından emir alarak, ve yalnız ruhunda yanan aşka ve nura sığınarak tabii ve daimi bir surette mücadele eder. O etrafına feyiz veren etrafını yıkayıp temizleyen bir pınardır. Bu pınarlar işte mektep denen bu binalarda kaynarlar. Ve buradan muhite akarlar. İnkilâp ve teceddüt yapan milletler bu asırda terbiye müesseselerine ve mürebbilerine sım sıkı sarılmışlardır. Yeni nesillerce benimsenmiyen işlerin, teşebbüslerin sonu, hayırlı da faydalı da bulunsalar akamet oluyor. Türk Cümhuriyeti de bittabi her şeyden evel ordusuna muallimine, terbiye müesseselerine ve gençliğine istinat edecektir. Buna mecburdur; Buna mecburuz. Çocuklarımızı bu mekteplere göndermekle ve orada Kublaydan başka bir şey olmiyan arkadaşlarına terbiye ettirmekle yurttan Cümhuriyet kökleşecek, şenlik, saadet daimileşecek.

Menemenliler.

Memleketinize derviş. Şeyh, mehdi sıfatlarıyla gelip geçen sene bu sabah size söz ve leke getirenlerin menfi izlerini dilerimki bu mektepte bu mektep gibi mekteplerde, toprağınıza kanı karışan mübarek şehidin arkadaşlarından terbiye alarak sevgili çocuklarımız, kazısınlar, kaldırınsınlar. Onların yatan ve Cümhuriyete edecekleri müspet hizmetler, geçen senenin kara gününü unuttursun. Onlarda birer Kublay olarak her cinsten vatan düşmanlarına karşı inkilâp ve Cümhuriyet bayrağını. yalnız fedakârlık yolunda değil, İlim, San'at, Fen yollarında da dalgalandırsınlar.

Bu sene doğacak erkek çocuklarımızın bir adı da Kublay olsun. İlerde de bu mekteplerden aldıkları feyizlerle yalnız yirmi altı bahar görebilen şehit Kublay değil, inşallah şanlı, anlı ve Gazi Kublay olurlar. Yeni ve Türk tarihine öylece atlarını yazdırırlar.

M. Mitat

“Niçin Lâyıkız?,”

Asım İsmet

İzmir muallimleri, her ayın ilk haftasında yaptıkları seyahatin üçüncüsünü Menemene tahsis etmişlerdir. Bu vesile ile Kubilayın mezarı ziyaret edilerek hatırası taziz edilmiş ve orada Asım İsmet Bey tarafından « niçin lâyıkız » mevzuu üzerine, bir konferans verilmiştir. Bu konferansı Fikirler, karilerine aynen takdim etmekle bah-tiyardır;

Hanım efendiler, Beyefendiler!

Şu dakikada varlığımızı kaplıyan hissiyat çok korkunç ve sarsıcıdır. Bunun ifade ettiği korkunç manzara ve bunun muhayyelelerde doğurduğu daha korkunç tablo — aradan bir sene geçmiş olmasına rağmen — nazarlarımız karşısında canlanmış gibidir.

Bunun için bu kadar müteessiriz. Bunun için bu kadar heyecanlıyız, bu faciayı tel'in ve ideal kahramanı olan Kubilayın hatırasını taziz içindir ki bu mezar etrafına toplanmış bulunuyoruz.

Evelce bir mezar karşısına dua edilmek için gelinirdi. Biz, bu gün, büsbütün başka bir maksatla gelmiş bulunuyoruz.

Bizim duamız, kendi varlığımıza, kendi enerjimize itimattır.

Bizim duamız, zekâmızı inkişafdır.

Bizim duamız, bilgilerimizi ve kuvvetlerimizi birleştirerek ve mütemediyen artırarak, tabiatın anasına ve hayatın ızdırabatına karşı mücadeledir.

Bizim duamız, dalaletin ve karanlık telkinlerin, bir yosun gibi hayata musallat ettiği çirkinliğe karşı mücadele, akli selime, ilmin mutalarına müsteniden kendi kuvvetimizle hayatımızı tanzimdir.

Kubilayın mezarı bir semboldür. Bunun ifadesi de lâyisisimdir.

Layisisim, aklın, yani tecrübe edilmiş fikirlerin, hayata hakimi-yetidir. Onun içindir ki biz layıkız dediğimiz zaman vicdanlarımızın serbestisini ilân ediyor, akli, ilmin ışığını hayatımıza rehber ittihaz ediyoruz.

Biliyoruz ki bu cemiyette din namütenahi suiistimale uğradı.

Onun namına asırlarca vicdanlara tahakküm edildi. Cemiyetin ha-yatı tevkif edildi. En mel'un müstebitler, Allahın gölgesi olarak ilân edildi.

Dinlerin Menşei ve tarihi rôlleri

Biz dinlerin tarihteki yapıcı rôllerini inkârın safiyane bir hareket olduğunu itiraf edenlerdeniz. Biz kimseyi hissen de rencide etmek istemiyoruz. Karışık anasırın, şuurlu bir mahlûk halinde, tabiatın namütenahiliği içine attığı ferdin — hayatın karışıklığı ve mukadderatın kararsızlığı karşısında — ruhunun derinliklerinden gelen bir safiyet ve samimiyetle, tasavvur ve tahayyül ettiği kudretlere gönül bağla-masını çok tabii addedenlerdeniz.

Fakat biliyoruz ki tarihte bütün dinler, beşerin en yakın ve en acil ihtiyacından — bizzat hayatın meçhulât ve devamlı darbelerinden — meydana geldi.

Gene bütün dinleri, o cemiyetlerin ihtiyaçlarını en çok duyan en zeki ve en enerjik insanı meydana getirdi.

Musayı doğuran kuvvet, mağlûp ve perişan bir kavmin temadii ha-yat ve mevcudiyet ihtiyacı idi. Onun için Musa yalnız bir kavme hitap etti.

İsayi doğuran amil zalim ve barbar bir Dünyanın — zulüm ve barbarlığıla — mahv olmak tehlikesi karşısında kendisini görmesiydi. Onun için İsanın sesinde işidilen yalnız merhametti.

Muhammedi doğuran amil, iptidailiğin itilâya olan aşkı idi,

O, enerjisile dalalette yaşayan bir kitleyi uykudan uyandırdı.

Biliyoruz ki her din doğuşunda, o cemiyet için, feyyaz, derin, yapıcı ve yaratıcı tesirler yaptı.

Musa'nın dini mutaassıp ve müsamahasız bir „milliyet“ hissine bürü-nerek asırlar zarfında, en büyük felâket ve katliamlara maruz kalan ve Dünyanın dört tarafına dağılan bir cemiyetin muhabbet, varlık ba-ğını teşkil etti.

Hiristiyanlık Romanın yalnız kuvvete istinat eden mağrur ve hâ-kim ihtirasına gem vurdu ve buna başka bir istikamet verdi.

İslamiyet Arap cemiyetini hudutları haricine attı.

Endülüste, yunan medeniyetinden mülhem olarak enkazı hala yaşayan bir medeniyet kurdu. Adalet hissi ömrün varlığında Sokra-tınki gibi yüksek bir misal tecelliyatına mazhar oldu.

Başlangıçta her şey iyi gitti.

Dinlere ilk suikast

Fakat Dünyada birinci bahamın, birinci papazın, birinci hocanın zuhuru o dine karşı ilk suikastın ilk adımı oldu.

İnsanın ihtirasına gem vurmak ve o zaman için hakikî yolu

göstermek maksadile meydana gelen din, birinci hocamın, birinci papazın varlığı ile ihtirasın esiri oluyordu.

İhtirasın esiri olmakla cismanî bir mahiyet alıyordu.

Cismanî bir mahiyet almakla pusulasını menfaat teşkil ediyordu.

Pusulasını menfaat teşkil etmekle ilme ve hayatın tabii akışına cephe alıyordu.

Bir hakikattir ki dinler daima ilmin hakikatlarına karşı cephe almışlardır.

Tarihte, ilmin ortaya koyduğu hakikatları, eğer kendileri ihtiva ediyordu ise bunu lüzumsuz addettiler.

İhtiva etmiyorsa gene muzir gördüler. Tarihte büyük kütüphanelerin yakılması sebebi bundan ileri gelmiştir.

Diğer bir hakikatta şudur: Dinler kendilerini kuvvetli gördükleri zaman boğucu bir müsamahasızlık göstermişlerdir:

Kurunu vüsta; başlangıcında alimi öldürdü. Nihayetinde nefyetti. Rönesansta da aforozla iktifa etti.

Dinlerin bu devrinde musevilik — ıslahat arzusile — hareket eden İspinozaya dayak atmakta tereddüt etmedi.

İslamiyet hür düşünceli ulemâya daima tehtitkâr ve şüpheli nazarlarla bakdı. Hristiyanlık engizisyonlarla beşeriyetin tarihini kana boyadı.

İlimle din birleşemez

Arzu ne kadar şedit olursa olsun, oportünist bazı alimlerin iddiaları ne netice verirse versin, din ile ilmin ahenkli bir surette, müsterek hareketine imkân yoktur. Çünkü her ikisinin yollarında ayrılık var ve birbirine esasında zıttır:

Din, hisse hitap ediyor, münakaşa kabul etmiyor, yalnız inanmak istiyor.

O diyor ki her şey bendedir. Ve her şey halledilmiştir.

İnsan zekâsının oğlu olan ilim i-e mütevazî ve fakat müspet iddialarda bulunuyor.

O, diyor ki ben isbat ederek ikna ederim.

Benim her dediğim bir kanundur ve her kanunum kabili ispattır.

Dinler umumiyetle, Hint felsefesiden mülhem olarak, ızdırıp ve ferağatle „saadete“ gidileceğini iddia ediyor.

İlim ise, keşfiyatı ile, hayatın ızdırabını azaltmakla insanı daha ziyade mesut edeceğini ispat ediyor.

Dinler vadettiği hiç bir şeyi tahakkuk ettiremedi, ilim ise her va-

dını tahakkuk ettirerek insanın emrine amade kıldı.

İlim, hayatın zenginleşmesine, hayatı zehirleyen batıl fikirlerden insan oğlunun kurtulmasına namütenahi yardım etti.

Dinler, insanların safiyet ve cihaletinden istifade ederek, asırlarca tabiatın, tabii hadiselerini kendisi için tehditkâr bir müeyyede olarak kullandı: Gök gürültüsü asırlar, asırlarca insan oğlunu derin bir korku içinde bıraktı. Menfi bir telkin neticesi olarak, insan oğlu o dehşetli, uğultulu harekette kendisinden intikam almak isteyen bir kudret tahayyül ve tasavvur etti. Ve bu korku ta Franklenin zekâsı bunun tabii bir hadise olduğunu izah ve paratoneri icat suretiyle, insanı titreten bu vahşi kuvveti, insan emrine muti kılınca kadar devam etti.

İlmin Feyizleri

İlim bizi ne vakit aldattı? o bilakis daima ispat ve ikna etti.

Küçük bir tahta parçasının denizde batmaması sırrını keşf ve bunun kanununu tesbit suretile bundan, asırlar zarfında, yüzücü, muazam, şehirler — yetmiş bin tonluk vapurlar — meydana getirdi.

Tayareyi keşf suretiyle mesafeleri kaldırdı.

Radyo ile, insan sesini saniyeler içinde, bütün dünyaya ışıttirmekle insanın beklediği, hakiki mucizeyi tahakkuk ettirdi.

Etrafımızda gördüğümüz her şeyi o icat etti. Ve her yeni keşfi bizi biraz daha dalaletten kurtardı, Biraz daha gözlerimizi açtı, bilgi ufkumuzu genişletti. Bizi yeni kuvvetlerle tabiatın anasına karşı yeni fütihat ve zaferlere götürdü.

Eğer ilmin muazzam keşfiyatı saadet ve felaketimize, bazı noktalarda, aynı derecede tesir yapıyorsa bundan dolayı ilmin ne kabahati var? Huxleyin „Huxle“ yin dediği gibi, onun ilk gayesi yalnız kendisidir.

Ve onun eyi veya fena maksatla istimalinden insan mes'uldür.

Barutun icadından esas gaye, insan öldürmek değil tabiatın çetin mukavemetini kırmak, onun tabakaları altına inerek gizli feyizleri meydana çıkarmak, insan oğlunun iyiliği uğrunda kullanmaktır.

Tayarenin esas gayesi bomba atmak değil, mesafeleri azaltmak mekâna hakim olmak, insanları daha yakından birbirine tanıtmak, yaklaştırmak, rüzgârların tohumları taşımaları gibi, fikirleri nakletmek bu suretle insanın kudretlerini artırmaktır.

Dindarların dualarını bellemeleri gibi bizde şunu belleyelim: Bu dünyada her şey ilimden geldi, ve her şey ilimden gelecektir. Esasını hissi ve fikri sahada layisizimden ve anasını tabiatın alan ilme itimat edelim.

O, dindarların tahayyül ettiği hayatı, üzerine bastığımız şu arzda kuracak, hayatın ızdırablı mes'elelerini halledecek, insan kuvvetini mütamadıyen artırmakla onu tabiatın hakiki hakimi yapacaktır. Buna iman ettiğimiz içindir ki biz layikiz.

Bunun içindir ki ilme gönül bağlıyoruz.

Bu dünya da devamlı ve layemut eserler, insanın saadetine doğru-
dan doğruya tesir ve yardım için meydana getirilenlerdir.

Hanım efendiler Beyefendiler :

Beşeriyeti, dalaletten kurtaran, hakikatın ilerlemesine yardım eden hayatın ızdırabını azaltan her fert o cemiyetin ve insaniyetin hakiki kahramanıdır.

Ve ölmeyen ruhlar yalnız bunlardır.

Kubilay, hayatını feda suretiyle hakikatın dalaletle zaferini temin etti.

Onun içindir ki onun hatırasını tebcil hakikat ve fazileti takdistir.

Asım İsmet

Psikolojik Bediiyat [*]

Ruhiyatı batını yaşayışımızın bir ilmidir, derler. Filhakika o, haz-
larımızı, elemelerimizi, heyecanlarımızı, ihtiraslarımızı, temayüllerimizi
hayallerimizi, hüküm ve muhakemelerimizi, itiyat ve iradi kararları-
mızı mütalea ile iştigal eder. Bedîî haz, güzellik aşkı ve bir san'at
eserini yaratmak arzu ve iradesi de bütün psikolojik hadiselerde ol-
duğu gibi birer ruhi hâlet, şuurla bilinen birer vakıdır. Mesela
ben «Symphonie pastorale» i dinlerken orijinal bir tabiatın bahsettiği
meserreti kendi içimde Hissetmek duygusuna elbette malikimdir. Şu
halde bu hadise ancak ruhiyattan inbias eden bir haldir. Mahadetta
biyyatçılar bile kendi estetiklerine bir çok kıymetli psikolojik noktai
nkzarlar koymuşlardır. Alman şair ve filozofu Schiller (1750 — 1805)
ile Fransız filozoflarından Guyau (1854 — 1888) Seailles (1852 — 1922)
M. Victor Basch ve muasır İtalyan filozofu M. Benedetto Croce'un
bediiyatlarında bu mütalealara ekseriyetle tesadüf olunur. Bilhassa
Sarbon profesörlerinden M.Heneri Delacroix'nın «San'at ruhiyatı» atlı
kitabı, mevzuunun yeniliği itibarile şayanı tezkâr eserlerden biridir.
Bediiyatı ruhiyatın bir parçası telâkki edebiliriz. Yanlız o deruni ha-
yatımızın güzelliğe müteallik vakıalarını yakından tetkik için onları
asıl psikolojiden ayırır. Mantığın «doğruya» ahlâkın «hayra» teveccüh
eden meseleleri bu endişe ile ruhiyattan tefrik ettikleri bittabi ma-
lumdur. Nasılki mantık, eyi düşünen bir ferden ve eyi bir usul istimal

eden âlimin; nasılki ahlâk kâmilin, azizin ve kahremanın psikolojileri
iseler, bediiyatı dahi hem san'atkârın hemde güzellik amatörünün ru-
hiyatıdır, dersek eyi bir târif yapmış oluruz. Mâmafi bu iki nokta yek-
diğerleriyle tamamen yaklaşabilir. Çünkü san'atkâk evvelemirde zarurî
bir güzellik amatörüdür. Sonra kendi öz eserinin de ilk seyircisi, ilk
samii, ilk hâkimidir. Aynı zamanda amatör san'at eserindeki tekniği
takdir edebilmesi, san'atkârın sayını kemâli vüzhla tesavvuru için,
lüzümlü olan cehdi yapmışsa, ancak o ân o esere ait bir hüküm vere-
bilmiş olur. Bilhassa amatörün eseri san'attan haz alması, hiç ol-
mazsa onu kısmen anlamasıyla, yani kendi yaratıcılığın dahi bir az
sâyin ibrazile mümkündür. Bu kanaatlerdir ki büyük İngiliz şairi Ro-
bert Browning: «Bir kitabı kim yazarsa yazsın ehemmiyeti yoktur.
Fakat onu okumak için insan olmak lâzımdır» demeye kadar ileri
gitmiştir. Filhakika hepimiz, bir çoklarının yalnız münfail birer te-
maşager olmakla iktifa ettiklerini biliriz. Bu şekildeki güzellik ruhiya-
tı hiç bir veçhile san'atkârınkile birleştirilemez. Bazıları güzelliğin
san'at eserinden evvel tabiatta mevcut olduğunu söylerler. Diğer bir
kısmında, san'atta hüsnün ne olduğu keyfiyeti eyice teayyün etmeden
bunu tabiatta aramanın pek güç olduğunu tecrübelerine istinaden id-
dia ederler. Binaenaleyh evvelâ san'at içinde güzelliğin tetkiki şarttır.
İkinci bir nokta da, san'attaki güzelliği keşf ve güzle perestîş için
san'atkârâne bir kültüre de sahip olmanın zaruretidir. İptidailer, ço-
cuklar ve tahsilsiz bir çok fertler daima canlı ve parlak renklerden,
gürültülü seslerden fazlasıyla zevk alırlar. İstisnalardan serfinazar,
onlar muhteşem bir ormanın yahut bir gurubun güzelliğine tamamen
yabancıdırlar. Bir çok köylüler, aralarında ömürlerini geçirdikleri
dağların, seyyahlar tarafından çıldırması sevildiğine hayret etmekte-
dirler. Fakat bazı yerlerde, en cahil sınıf bile canlı ve cansız mevcu-
datın güzelliği önünde epiyce hassas görünmektedirler. Buda mu-
hitlerinin, kendi haberleri olmaksızın onlara verdiği san'at harsinden
neş'et etmektedir. Ezcümle Florans ahalisi, daima nazarlarının altında
duran ve sokakları kaplayan mimârinin ve heykeltraşının nefis eser-
leriyle harsleşmişlerdir. Keza Japonyada köylüler, dükkâncılar çiçek-
lerle, karlakla, yıldızlarla ve Ayla pek ziyade alâkadardırlar. Bunada
sebepe en mütevâzi olanlarının bile küçüklüktenberi halk basma re-
simlerini seyretmiş olmalarıdır. Bunların ekserisi resim yaparlar o-
tuz bir yahut on yedi heceli küçük şiirler yazarlar. M. Louis Aubert
bir yerde; «san'at tabiat heyecanından başka bir şey değil, güzide bir
sınıfada tahsis edilmemiştir. Bu umumî bir sahadır» diye yazıyor.....
Bilvesile burda, bütün insanları yüksek bir zevk ve iktidar vasatısına
sevk edebilmek için, terbiyenin kudretli tesirini düşünmemek kabil
olmıyor.

Tabiat hissi, bilhassa peizajın ve edebiyatın te'sirile teşekkül et-
miştir. Hollandalı ressam Rüysdael rüzgârın kovaladığı bulutların gü-
zelliğini keşf ve bize his ettirdiği gibi jean-jaques Rousseau' dahi

uzun zamanlardanberi kimsenin bilmediği dağların şaşaasını herkese anlatmaya muvaffak oldu. Venediğin âlemsüul hüsnületâfeti meşhur fransız edebiyatçısı Charles de Brosse un nazarı dikkatini celbetmemiştir. Rousseau on yedi ay ikametine rağmen Confessions'unda bu san'at memleketinden hiç bahs etmez. 1802 dèki ziyaretinde de, Chateaubriand, azıcık olsun bu güzel şehrin te'siri altında kalmamıştır. Fakat İngiliz şairi Byron'dır ki ilkdefa venedikten bahsetmiş ve bütün dünyaya o nefis beldenin güzelliğini kabnl ettirmiştir. Sonraları Gabriele d'Annunzio ve Maurice Barrès inde tebci edcekleri bu müsteşna şehri Chateaubriand ancak 1833 de en ihtişamlı sahifelerle eserlerinin içine aldı. Onu terennümde ise ozaman bihakkin muvaffak oldu. San'atkarların te'siri altında gözümüz, kulağımız, şuurnmuz terbiye edilmektedir; biz tabiatın ve ruhumuzun içinde, bizden hariç ve hatta bizde mevcut binlerce teferrüatla hiç alâkadar olmamış iken onları bu terbiyevi nüfuzların neticeleriledir ki mükemmelen müşahede ve keşfetmiş oluyoruz. Harici alemi idrakımız bir nevi «tekrar araştırma» dır. Havassımızla tanıdığımız kâinatın üzerine william jame's'in tabirile diğer bir bedii tahtel kâinat katılıyor. Eşyanın şekli temâşa edenin kültürüyle daima değişir. Çatıları parlak bir şnhirin, fevkalâde berrak aydınlıklar arasından rakit bir suya akseden silueti ressam Vermeer'in Delft tablosunu, sisli bir kır manzarası ressam Corot'yu, küçük bir masa üzerindeki zarif eşya ressam Char-din'i büyük şehirlerin dumanları da Turner'i hatırlatır. Eugene Delacroix «sanatkâr mizac, önümüzde bir eseri san'attır» der. Oscarwilde da mizacın san'atı taklit ettiğinden bahseder. M: Benedetto Croce, san'atın, artist olmıyanların bile ne dereceye kadar hayalini zenginleştirdiğini uzun uzadıya tahlile çalışır. Zannimizce bir bediiyatçı psikoloğ her şeyden evvel san'atkârın ruhi haletini anlamaya çalışmakla âzamî kazanç temin edecektir. Ferdin batını hayatını bütün mudiliyetile tetkik etmek isteyen mukayeseli ruhiyata bedii mesailide sokmak her halde eyi neticeler verebilir. Meselâ hayvanlarda güzellik hissinin derecesi nedir? San'atkârane deha ve güzellik aşkı yaşlarla, cinslerle, coğrafi ve milli muhitlerle, irklarla, içtimai sınıflarla nasıl tehalüf eder? Bunların hepsi tahlile değer mühim suallerdir. Fransız filozofu Auguste Compt'e talebelerinin, pek az muhik sebepler dolayısıyla yaptığı gibi, ruhi ve teemmüli hallerde bediiyata müstenit kıymetleri reddetmedikçe bu günkü estetiğin her şeyden evvel psikolojik bir etüt olduğunu inkâra kalkışmak hemen hemen gayrimümkündür. Yalnız ruhi bediiyatın da mükemmel olabilmesi için yanına tarihi ve içtimai bediiyatıda beraber alması katiiyen zaruridir.

(*) Me'haz «Lartet la beauté» F. ch

Milli iktisat ve Tasarruf

Milli iktisat ve tasarruf haftasının ilk günü (12/12/1931)
İzmir erkek lisesinde muallim Halit Hilmi B. tarafından
villeren konferanstır.

Aziz çocuklar;

Sevgili lisemizin şu samim sakfı altında bugün . . . bütün türkiyeyi . . . ve cihanı acılıkları ve sefaleti ile sarsan hayati bir meseleyi beraberce tetkik etmek için toplanıyoruz. Bu hayatı mesele ise günün yegane mevzu olan milli iktisat ve tasarruftur. Güzel vatanımızın her bucağı şu saatta kalpleri heyecan ve ızdırapla çarpan vatandaşların içtima halinde, toplandıkları bir zamanı teşkil ediyor.

Biliyorsunuz: Her asrın kendine mahsus bir hususiyeti vardır. Bu asrın da en mümtaz vasfı farıkı iktisat asrı oluşundadır. Bu günün Türkiyesinin iktisadi vaziyetini anlamak için dünü, dün için obir gün tetkik edersek, daha emin bir yoldan gitmiş oluruz. Tarihte bir şark meselesi vardır. Bu müverrih Albersorel' in (Türk ne zaman Avrupa'ya ayak bastı, şark meselesi başladı.) Dediği gibi, altı asır evvel başlamış ve hala da bitmemiştir. Dünkü ve bugünkü Avrupa şark meselesini kökünden hal için bizi Asyaya atmıya çok çalıştı.

Gâh kendini kuvvetli ve bizi zayıf görünce (Salibin girdiği yere hilâl giremez.) deye bir baskül siyaseti takip ederek zangoç gibi bağardı.

Kendini zayıf görünce işi (Tavuşan'a kaç Tazı'ya tut) siyasetiyle atlatmak istedi. Bu hususta asırlarca devam eden iki yüzlü bir siyaset kullandı. Muvaffak olamayacağını anlayınca Türkiyeyi bir müstemlike haline koymak için iktisaden ezme istedi. İşte iktisaden şark meselesi demek (Şark memleketlerinin müstemlike veya yarı müstemlikeleştirilmesi) idi. Bunda sevgili Cumhuriyetimizin teşekkülüne kadar kısmen de muvaffak oldu. Ve Osmanlı imperatorluğunu maddeten kemirdi. Sağmal bir inek haline koydu ve valınız sütünü kendi içti.

Türk tarihinin bize verdiği malûmata göz gezdirirsek bazı acı hakikatlarla karşılaşırız.

İmperatorluk Türkiyesi Kanunî Süleyman devrinde Viyana kapılarına kadar dayanmış Türk medeniyeti ile şark Güneşi garp âlemini aydınlatmıştı.

Yüksek siyasiler, büyük kumandanlar yetişmekle beraber maalesef iktisadi siyasete katmış tek bir recülüsıyasi bu imperatorluğun ne itilâ ne tevekkuf ne rü'at ve tanzimat devirlerinde yetişmemiştir.

Bunun en canlı misalini Kapitlasyon fermanlarının ahmakçasına verilmesinde görürüz...

Kanuni garp âleminde muhteşem sultan Süleyman ismini kazandığı halde 1535 de Irakayn seferi esnasında mahza âtifet dilenmek ve sayesinde kiralığını tekrar elde etmek için Fransa kralı Fransova'nın gönderdiği hediyelerle eli dolu olan sefiri Dölâfora'ye ilk kapitlasyon fermanını bahşetti. Bu kapitlasyonla Türkiye Fransız mamulât ve masnuatından %5 gümrük alacaktı. Bu Kanuni'nin ihtimal düşünmeksizin verdiği şahane bir ihsandı. Bir lütfun bu derece suyuistimal edildiğini tarihte görmeğe imkân yoktur. İşte devletin en şevketli zamanında siyasi kiyasetsizlikle ve mahza lütfüâtifet olmak üzere verilen bu fermanlar kapitlasyon namı altında bilâhara zaf ve inhidat devrinde Osmanlı hükûmetine kuvvetlenmiş Avrupa devletleri tarafından bir hak bir imtiyaz bir aht olarak telekki edilmiş hükûmetin istiklâline bir darbe ve dahilde de ticaret ve sanayimizin inkişafına hail olarak ta Lozan muahedesine kadar devam etmiştir.

Bilâhara 1740 senesinde birinci Mahmut zamanında da Avusturya ile yaptığımız harpte ve vazifesini yapmaktan başka bir iş görmiyen Fransız sefiri Vilnov da sultandan 1740 kapitlasyonlarını kurtardı. Bunu gören diğer milletler de buna mümasil müsadeler aldıkları cihetle, devlet için evvelkilerden çok daha muzir oldu. Ve bu hal ta 1924 Lozan sulhuna kadar devam etti. Onun için altı milyon kilometre murabbına vaktile varan, hudutları pek yakın zamana kadar Umman denizinden kara deniz'e, İran'dan şimali Afrika'ya kadar uzanan zahirde düveli muazzama sırasına dahil bir devlet... Ufacık bir şeker, çimento, fabrikaları yapmakta naçar kalıyordu. Ve yapamıyordu...

Ufacık bir misal vereyim: Bir şeker fabrikası yapsak, şekerin kilosu bize beş kuruşa mal olsa, ecnebi şekerine fazla gümrük koyamıyacağımız için üç kuruşa satılıyor. Ve rakabet yüzünden bizim fabrikalarımız top atıyordu.

Küçük Çekmecedeki kibrit, Boğazdaki kâğıt, Paşa bahçedeki un fabrikaları bu yüzden kapanmıştı...

Bu hal pek yakın bir zamana Cümhuriyet hükûmetinin kuruluşuna kadar devam etmekle beraber, ondokuzuncu asrın ortalarına yani Tanzimat devresine kadar...

Türk köylüsü... Türk işçisi... El sanayiile uğraşıyor, şehirlerimizde lönca teşkilatları ve el teğâhları pek mükemmel iş görebiliyordu. Ve hatta harice değil şimdiki gibi yalnız ham mevat mamul eşya bile çıkarabiliyorduk. Çuha-Kumaş-Trikotaj eşyası bile gönderiyorduk...

İşte misal: Angelhart'ın Türkiye ve Tanzimat atlı eserinden:

Ondokuzuncu asrın ortasına kadar Türkiyeden, gerek transit, ge-

rek ihracat suretiyle çıkarılan emtianın miktarı Avrupanın Türkiye'ye yaptığı ithalatın çok fevkinde idi. Türk ihracatının mühim bir kısmını da yerli mamulâtta çuha, kumaş, iplik şeklindeki sınaî mamulât teşkil ediyordu. 1850 senesinde Türkiyenin ihracatı ithalatına müsavi bir dereceye düştü. 60 sene sonra yani 1910 senelerinde ise ihracat ithalatın üçte birine varabiliyordu. Ve ihracat maddelerinde ise sınaî mamulâtın yerini zirai mahsulât tuttu. Der...

Şarl Teksiye de:

Ankara şehri 17 inci asırda senevi yirmibeşbin balyadan ziyade kumaş, ve trikotaj eşyası ihraç eden bir memleket olduğu halde 19 uncu asrın mısfaına doğru 5000 balyaya düştü. Zamanımızda ise Ankara mamul ve mensuc eşya namına harice tek bir balya eşya bile göndermez.

Acaba ne olmuşduda Türkiye 19 uncu asırda müstahsil bir vaziyetten müstehlik bir vaziyete düşmüştü. Acaba bunun harici ve dahili sebepleri yokmudur? vardır.

Harici esbabın en mühimi buhar kuvvetinin 19 inci asırda keşfi ve sanayie tatbikidir. Bu asrın makineleşmesi bütün cihandaki loca teşkilâtını... el tezgâhlarını yıktı. Fakat iktisadi kudrete malik olan Avrupa, el tezgâhlarının yerine fabrikayı kurmakta gecikmedi İstihsal menbalarını beşerin elinden almış makine eline vermişti. Milli bir makine sanayii doğmuştu.

Halbuki memleketimizde iş berakis oldu. El tezgâhları yıkıldı, fakat onun yerine makine kaim olamadı. (Olsa bile kapitlasyonlarla bağlı olan sanayiimiz rakabetle yıkılacaktı.) Bunun üzerine Türkiye ihtiyacatını hariçten görmiye başladı.

Köylerimize kadar Avrupa patiskası-dallı kadife basması ve bezi girdi. Her yerde Avrupa metai görölüyordu. İşte müstahsil bir memleket bu yüzden birdenbire müstehlik bir vaziyete düşmüştü. Memleketin başında bulunan Mecit ve Aziz gibi süfli ruhlu cahil padişahlardan zaten kimsenin bir şey beklediği yoktu. Hükûmet makanzmesinin başında ise Mustafa Reşit Pş. ekolüne mensup Fuat ve Âli Pş. lar Kırım harbi neticesinde yapmış oldukları siyasi bir zaferle (Paris muahedesi) sarhoş olmuşlar, iktisadi vaziyetimizi düşünmemişler, ve Türkiye için bugün bir felâket teşkil eden istikraz kapusunu açmışlardır...

Onlar Avrupanın mahir diplomatlarını örnek alıyorlar... (Kolber - T rg) gibi iktisadi siyasete katmış kıymetli şahsiyetlere ehemmiyet bile vermiyorlardı...

Alınan paralar sözde Nafia ve Maarif'e sarf olunacaktı. Fakat bu paraların ancak pek cüz'i bir kısmı bu işlere sarf edilmiş mütebakisi hükümdar ve vükelânın sefahatine kurban gitmiştir. Âdeta Türkiyede bir har vurup harman savurma siyaseti başlamıştı.

Hükümdarlar Avrupa hükümdarlarının hayatını taklidediyor... Saraylar kasırlar yaptırıyor... Aziz'de Tersaneyi islâh vahimesiyle milyonlarca lirayı çürük teknelere sarf ediyordu.

Mecit'in saltanatı 1839—1861

Aziz'in saltanatı 1861—1876

1854 Senesinden 1874 senesine kadar devam eden 20 sene gibi kısa bir müddet için de alınan borç para miktarı bizleri hayret ve dehşete sürükler...

istikraz tarihi	Borcun hakiki miktarı	Borçtan ihracat fiyat göre alınan miktar
1854	75 000 000 Altun frank	60 000 000 Altun frank
1855	185 000 000 "	125 000 000 "
1858	125 000 000 "	95 000 000 "
1860	50 000 000 "	31 831 000 "
1862	200 000 000 "	136 000 000 "
1863	200 000 000 "	142 000 000 "
1865	150 000 000 "	99 000 000 "
1865	909 091 000 "	454 545 000 "
1859	555 000 000 "	388 385 000 "
1870	792 000 000 "	254 430 000 "
1871	142 500 000 "	104 025 000 "
1872	278 155 000 "	273 972 000 "
1873	694 444 000 "	413 193 000 "
1874	1000 000 000 "	453 000 0 0 "
Yekûn	5 296 190 000	3 030 381 000

Bu devrede devlet (5 296 190 000) altun frenklık borç imzalamış, fakat istikraz pazarlığı mucibince eline ancak (3 030 381 000) franklık para geçmiştir.

Bu alınan paralar sözde millet için alınmış, fakat millete sarfedilmemiş, Azizin safahetine kurban gitmiştir. Sultan Aziz Paris seyahatinde o gün istikraz ettiği paradan (500 00) frangı Paris fıkarsına sadaka olarak vermiştir.

Ayasofyada dilenüp, Sultan Ahmette Zekât vermek buna derler... 1776 hal, isyanını, milleti feveran ettirerek doğuran en mühim amili burada aramalıdır...

Milleti bu hükümdarları affetmedi; allahların da affetmesin...

Bu kadar para alsak... Çok iyi... Bunu diğerleri takip etti. Ve bu hal 1877 senesinde (Diyunu umumiye) idaresini başımıza musallat etti.. Devlet içinde yeni bir devlet zuhur etti. Ve istiklâlimizi adeta vesayet altına aldı... En zengin vilâyetlerimizin varidatlarıyla, bazı inhisarlar bu daireye devletçe karşılık gösterildi... Ve Sultan Ahmet devrinde ancak bu sayede istikraz kapısı yeniden açıldı.

Hamit devrinde:

istikraz tarihi	Borcun hakiki miktarı
1890	4 909 500 altun lira
1893	1 000 000 "
1894	1 760 000 "
1896	3 273 000 "
1902	8 606 000 "
1903	2 640 000 "
1903	2 376 000 "
1904	2 750 000 "

1905	5 306 000 "
1905	2 640 00 "
1908	4 752 000 "
1908	5 236 000 "

Meşruyet devrinde:

1908	4 711 000 "
1909	7 000 000 "
1910	1 712 000 "
1911	1 000 000 "
1911	7 040 000 "
1914	28 000 000 "

1914 senesinde (İmperatorluğun tahmini 28 milyon hesabına göre) beher nufus başına 7,5 altun vergi veriyor, ve butçemizin yarısını ise borçlar teşkil ediyordu.

1914-de başlayıp 1918 de biten cihan harbi imparatorluğun infisahına sebep olmuş... Ve tarihte gördüğünüz, türk tarihinin hiç bir sayfasının görmediği bir hayat ve ölüm mücadelesine girmiştik... Parasız bir halde her türlü asrı teçhizatla mücehhez bir orduya kakşı yedisinden yetmişine kadar, genç, ihtiyar kız, kızan iştirak ettik. Soba borularını erittik, süngü yaptık; kâğı arabalarının tekerleklerini erittik, eski toplarımıza kama yaptık. Ve hepinizin bildiği şekilde Anadoluun harimi ismetinde tepeledik. Ve şu gördüğünüz güzel körfeze döktük.. Beş para borç almamış, kimseden yardım görmemiş, kendi yağımızla kavrılmıştık. Ve bu sayede Lozan muahedesine gittik. Avrupa devletlerinin karşısına müsavi hak, müsavi şerefle çıktık... Kapitlasyonları yırttık, parçaladık... Fakat namuskâr bir medyun olduğumuzu da gösterdik. Babalarımızın bizlere miras bıraktığı borçları ödeyeceğimize söz verdik... Ve şu kadar para verdik.

Tarihleri	Verdiğimiz para
1924	14 014 000 lira
1925	13 861 000 "
1926	10 136 000 "
1927	9 875 000 "
1928	13 468 000 "
1929	32 189 000 "
Yekûn	93 543 000 "

Genç Türkiye Cümhuriyeti yaptığı harikulâde işler arasında on para borç almadığı halde (93 543 000) lira da borç ödemiş, kapitlasyonları yıkmış, müstehlik bir devlet halinden müstahsil bir devlet hâline çıkmak için çarpışmış, mühimmat, kumaş, şeker, kereste, çimento, fabrikaları yapmış ve ana vatani da bir örümcek ağına benzetmek için

her tarafı demir yollarıyla döşemiştir. Fakat bu kadarı da kâfi değil: Size şimdi okuyacağım şu acı istatistikler iktisada tasarruf katmanın ve artık yerli malı kullanmanın bir zaruret olduğunu gösterecektir.

Milletler	Bize sattıkları	Bizden aldıkları
Rusya	16 500 000	5 500 000
Çekoslavya	15 500 000	3 150 000
Macaristan	6 126 176	33 731
Romanya	5 221 000	3 761 653
Almanya	39 172 000	20 581 000
Fransa	26 690 000	19 618 000
İtalya	33 000 000	33 000 000
Amerika	17 150 000	15 387 000
Brezilya	4 663 334	16 863
Hindistan	6 099 525	18 125
Çin	4 401 563	8 097
Holanda	5 500 000	400 000
Yekûu	180 023 598	101 474 470

İşte efendiler: Şu misallere ben de tarihi iki acı misal kattıktan sonra tasarrufun lüzumunu daha iyi anlayacağız.

1912 Balkan harbini niçin kaybettik. Bunun sebepleri içinde tasarruf en mühimini teşkil eder. İstipdat devrinde Yanyada Türk muhitinde bir mahallede bir bakkal dükkânı açarak ticarete başlayan bir rum, bilâhara Yunan tarihinin ölmez bir siması hâlini aldı. Bu adamın ismi (Avarof) tur. Tasarruf ettiği parayı Yunan milletine bir zırhlı almak şartıyla hiba etti. Bu zırhlı sayesinde ki Balkan harbinde Yunan donanması Ak deniz hakimiyetini elimizden aldı. Zümrüdün - Cihana değer adalarımızı kaybettik... Daha neler kaybedecektik... (Megale İdea) için Yunan hazinesini dolduran paranın mühim bir kısmı Türk topraklarındaki rumlardan çıktığı gibi... Türk topraklarındaki ırkdaşlarını uyandırmak, onlara milliyet aşısını zerk etmek için, Sütçü Apostol - Meyhaneci Miço efendiye kadar tasarruf ederek dişlerinden tırnaklarından artırdıkları para ile mektepler açtılar. Misal mi istiyorsunuz?... İşte lisemizin binası - işte kız lisesi binası...

Tasarruf edelim: Tasarruf demek birikmiş bir sermayeye malik olmak demektir.

Sermaye demek birikmiş mesai demektir. (Aman sende) deme; tasarruf et

Paran hem sende hem memleketinde kalsın... Yerin yurdun şen olsun... Neşe dolsun..

Bu ancak ve ancak tasarruf etmek ve yerli malı kullaumakla kabil olacaktır.

Ey Türk yavrusu: Sözümü keserken, bundan sonra (mecbur olduğumuz bazı tıbbi mevat müstesna) yerlisini bulduğumuz her şeyin daima yerlisini kullanacak ve tasarruf edeceğiz Kurtuluş yolu bu yoldur... Bunun milli izzeti nefsin gibi bir namus ve şeref borcu bilecek ve and içeceksin...

Müşahede Nedir

« 3 »

Güçük sınıflarda hayvanlara, nebatlara ait müşahedeler.

İlk mekteplerde nebatların müşahedesini, yalnız nebatların köklerini, saklarını, yapraklarını, çiçeklerini, meyvelerini ayırmağa ve teşrih etmeğe inhisar etmez.. Biz nebatın muhtelif kısımlarını ayırmakla beraber bilhassa çocuklara onları tahrip ettirmeksizin müşahade ettireceğiz.

En cazip, terbiyevi, ve faideli müşahade nebatların günü gününe neşvünemalarını takip etmektir. Bu çocuklara hayatın tekâmülünü öğretir, ve nebatlara hürmet hissini telkin eder.

Büyük bir şehrin ortasında, dört divar arasında kalmış bir mektep de bile Kânunisani ayında su ile dolu cam saksılar içerisinde kökleri uzayan, yaprakları yayılan, çiçekleri açılan muhtelif sünnüller bulundurulabilir. Bu şeffaf saksılara haricen kâğıt şeritler yapışdırılırsa her zaman köklerin ve sakin uzamasını kaydetmek mümkün olur. Ve aralarında mukayeseler yapılır.

Bir parça yaş yosun içersine bir zağfıran konularak çiçek açması beklenebilir.

Saksılara bir çok tohumlar ve kokulu çiçeklerin sürgünleri dikilebilir. Çocuklar bu saksı zeriyyatına çok ihtimam gösterirler. Ve her gün ne olduklarını, ne hal aldıklarını dikkat ederler. Bu kısımlar bana çok tahaf bir vak'ayı hatırlatıyor.

Bir çocuk kilden yaptığı çok güzel bir baklayı, hakiki baklalarla birlikde saksıya dikmek arzusunu gösterir. Tecrübeli ve müdebbir muallim buna mümâneat etmez, bakla ekilir. Ve çocuk bütün ihtimamını göstermeğe başlar. Danelere göre sak süreceğini zan eden yavru-cuk hakiki baklalardan daha büyük olan baklasının daha büyük bir filiz vereceğini heyecanla bekler.

Kendi baklası müstesna, bütün baklalardan birer filiz çıkar. Çocuk-çağız ihtimamına ve sulamasına bir müddet daha devam eder. Neticede baklasının çalındığına kani olarak saksıyı kazar. Baklasını koyduğu gibi yalnız bir parça şekli bozulmuş bir vaziyette bulur, şaşırır, kalır. Çamurdan baklayı kırar, içinde hiç bir değişiklik görmez. Bunu filiz süren baklalardan birle mukayese eder hangi ders, hangi nutuk, çocuğa hayatın ancak hayattan çıktığını bütün nebatların ancak bir tohumdan sürdüğünü bu söz götürmez tecrübe kadar öğretebilir.

Müşahedeye en elverişli nebatlar, apartmanları süsleyen, hurma ağaçları gibi az tahavvül gösteren nebatlar değildir.

Bilakis. müşahede turp. fasulya, buğday gibi pek malum nebatlar üzerinde, yapılmalıdır. Hatta çürümüş, sararmış bir nebat müşahedeye en elverişli olanıdır.

O susuzmu kalmıştır?.. Yoksa suyanı boğulmuştur. Sıcakdamı, soukdamı bırakılmıştır? Güneşden uzak bir yerdemi çürümüştür. Avlılardaki ve bolyardaki ağaçlar, onların tomurcakları, ilk yaprakları, bu yaprakların sonbahardaki hali, çiçekleri, meyveleri, kabukları bütün sene çocuklar için zengin birer müşahede mevzuudurlar.

Kestane ağacı devamlı değil, fasıllı bir surette bütün sene çocukları bir çok cihetlerle meşgul edebilir. bu ağaçla birlikde üzerinde gıda ve mesken arayan böcekler, ötüşen kuşlarda müşahede edilir. Ve yağmurların, rüzgarların ağaçlar üzerindeki tesirleri burada güzelce görülebilir. müsait bir bahçeye sahip olan mektepler bu hususta hiç şüphesiz bahtiyardırlar. Eger bahçenin büyük bir kısmı bahçe işlerine tahsis edilirse iş tamamdır. Çocuklar kendi yetiştirdikleri nebatları, kendilerine ait olmıyanlardan daha eyi ve zevkle müşahede ederler. tohumları serpecekleri günden, mahsul alacakları güne kadar nebatın bütün hayatını takip edecekler, ziya, su, hava ihtiyacını hesaplayacaklar, üzerlerinde titreyecekleri bu nebatları, pek çok seveceklerdir. Çocuklar bu şekilde, sabır, şefkat, tatlılık dersleri almış olacaklardır.

Hayvanlara ait müşahedeler

Şehirlerde hayvanları besleyebilmek için bazı tesisata ihtiyaç vardır. Eger yer müsait değilse iş büsbütün imkânsızlaşır. Bununla beraber bazı ufak şeyleri yapmak mümkündür;

Büyük bir cam küvetle veya kırını balıkları koymağa mahsus geniş ağızlı kavanozla küçük bir Akvaryum toprak dolu demir bir kutu ile bir tırraryum - o şekildeki yan satıhdan biri cam olmalı ve içindeki kurtlar, karıncalar, salyangozlar görülebilmeli....

İçinde kuşlar kapatılmış bir kafes.

Koza yapacak ve bilâhara kelebek olacak kurtları yetiştirmek için kutular...

Şurasını işaret etmek lâzımdırki bu pek az dediğimiz şeyler samanla doldurulmuş mükemmel bir hayvan koleksiyonuna kat kat müreccahdır. Çünkü çocukları alakadar eden cihet hayvanların harici yapılarından ziyade onların yaşayışları ve tahavvülleridir.

büyük bir bahçe ortasında sayfiyedeki bir mektepte bu sun'î ter-tipler kaldırılabilir.

Çocuklar bahçeyi kazarken çok defalar kurtlar ve kabuklu böcekler bulurlar. Heman bunlar toplanır. Ve müşahade edilebilecek bir şekilde yerleştirilir.

Bir mektep bahçesinde bir kuş yuvasına malik olmak bir günün

birinde onların yavrı çıkardığını görmek ne saadet.. Bahçede bir kap-lumba beslenirse ondan hangi çocuk haberdar olmaz.

Tavşanlar için ufak bir kulübe. bir tavuk, ve kuluçkaya yattıktan sonra çıkardığı civcivleri için bir kümes çocukları başlarından ayırma-yacak şeylerdir.

Tam teşkilatlı İngiliz ve Amerika çocuk bahçelerinde hayvan yetiştirmek için yerler ayrılmıştır. Bu, Çocuklarda sönmez bir alaka uyan-dırır, ve onlara hayvanlara karşı eyi olmağı, hayatın kıymetini öğretir, kendilerini besleyen küçük eyiliceilere karşı hayvanların minnetdarlı-ğını bildiren sıçramalarının, sokulmalarının ince manalarını sezdirir.

Küçük bir kuzu, bir keçi yavrusu bir çocuk bahçesini cennete çe-virmeğe kâfidir.

Izmir Erkek Muallim Mektebi Tatbikat
Kısmi Muallimi

A. Behzat

Kıraat ölçüsünde

Vasatî taharrisin doğru

İlk Tedrisat Müfettişi

Neşet

Üstat M. Rahmi Beyin Fransada (Vaney) in Kıraat sür'at vasa-tisini bulmak için yaptığı tecrübelerden bahseden yazısı Terbiye mecmuasında intişar etti. 1928 de de H. Cahit B. tarafından terceme edilen "Çocuklar hakkında asrî fikirler" namındaki kitabında Alfert Binet Sorbon Ruhیات (Laboratoire) labratuarında, tedris ölçüsü hak-kında, arkadaşı M. Vaney ile yaptığı tecrübelerine ait izahat veriyor. Bu işle daha ziyade Vaneyin meşgul olduğunu kaydettikten sonra tanzim ettiği ve Mikyası Tedris (Barème d'instruction) namını verdiği cetveli de esere ilâve ediyor.

Bunda muhtelif yaşlara göre Kıraat dereceleri tayin edilmiştir. Burada Kıraat devresi beş kısma taksim edilmektedir.

- 1 — Hece dununda yahut heceleme.
- 2 — Tereddütlü Kıraat
- 3 — Tereddütlü veya düzgün Kıraat.
- 4 — Düzgün Kıraat
- 5 — Düzgün veya manidar Kıraat.

(Bunlar 7-13 yaşlar arasındadır)

Rahmi B. in bahsettiğim yazısında vasatilerin ne suretle istihsal edildiğine ait izahat vardır.

Teftiş işlerinin ölçülü bir şekilde cereyanını temin edecek olan bu nevi faaliyetlerin bizde de başlaması çok arzu edilen işlerden birisi idi. Mesaimizi daha mazbut bir şekle koymak için arkadaşım F. Oğuz B. le mıntakalarımızda, geçen ders senesi nihayetinde, bu işle meşgul olmağa karar vermiş bulunuyorduk

Her ayın ilk Cuması muhtelif mıntakalarda yapılmakta olan meşleki içtimalardan birisinde-Seferihisarda-Rahmi beyin Kiraat ölçüsü hakkında verdiği izahatı müteakıp yapılan tecrübelerin neticesi hakkında izahat verildi. Ferit B. arkadaşımız da tecrübeyi ayrıca anlattı.

Her mektepte tecrübeyi yaparken şu şeraiti temin etmeğe çalıştım:

1 — Tecrübeler dersanede, talebe müvacehesinde yapıldı.

Münferit tecrübenin yalnız iki mektepte teminine imkân bulunabildi.

2 — Çocukların gayri tabii bir süratle okumalarını teşvik edecek hiçbir harekette bulunmadım. Bunun için Kronometreyi takip ederken talebeye hiç hissettirmemeğe çalıştım.

3 -- Bir parça bir talebeye bir defa okutulmuştur.

İki defa okutularak vasatı alınmamıştır. Tekrar hasebile çocuğun ezberlemesi ihtimali vardı.

4 — Bir dersanede bulunan talebeye aynı parçayı okutmadım. Fakat talebe muhtelif mekteplerde olduğuna göre aynı parçalar okutulmuştur.

5 — Tecrübe yaptığım zamana kadar muallim tarafından okutulmuş parçaları nazarı dikkate almadım. Talebenin hiç okumadıkları parçayı tercih ettim.

6 — Okutulan kitaplar hep 12 puntoluk harflarla basılmıştı.

7 — Tecrübeler ekseriyetle sabahları yapılmıştır. (daima aynı zamanda ve ilk derste yapılması muvafık olurdu. Fakat teftiş zaruretleri bunu daima mümkün kılmamıştır).

8 — Tecrübe yaş üzerine değil, sınıf üzerine yapılmıştır. Bu mıntakada yaş ile sınıf arasında azçok bir ahenk vardır. Artık sınıflardaki yaşlar İktedrisat talimatnamesinin gösterdiği nisbetleri tecavüz etmemektedir. Bilhassa İzmir mekteplerinde bu nisbet kat'î bir şekle girmiştir. Aynı zamanda sınıf esasına yaştan daha fazla itimat etmek zaruretindeyiz. Mekteplerdeki resmi kayıtlar talebenin nüfuslarına istinat eder. Nüfuslar ise ekseriya eski bir itiyat tesirile (çocuk kız veya erkek olduğuna göre) yaşlar fazla veya eksik olarak çıkartılmaktadır. Bu itibarla yaştan fazla sınıf esasını tercih etmek mecburiyetinde kaldım.

Tecrübe (841) talebe üzerinde tetbik edilmiştir:

İkinci sınıf	300
Üçüncü "	139

Dördüncü..	254
Beşinci "	148 (841)

Bunları okudukları Kiraat devresine nazaran şu suretle ayırmak kâbildir:

Hece dununda	25
Hece	235
Tereddütlü	434
Düzgün	100
Manalı	47 (841)

Mektep ve sınıf üzerine hazırlanan neticeler aşağıdaki cetvellerin tetkikinden daha vazih bir şekilde anlaşılabilir.

(Üçüncü sınıf)

Umumî üçüncü sınıflar vasatısı (57 kelime)

Hece dununda	Heceli	Tered- dütlü	Düzgün	Dakikada azamî ve asgarî Ke.	Vasatı	Mektebin adı
0	4	1	0	36—53	40	Bozköy
1	1	2	0	18—56	40	Güzel Hisar
0	2	3	0	26—92	55	Kaklıç
0	1	2	0	36—95	65	Çiğli
0	2	0	0	29—34	32	Sasallı
0	6	0	0	23—46	37	Emiralem
0	3	2	0	39—57	50	Ulucak
0	7	18	1	20—106	61	Soukkuyu
0	0	19	(1) 33	51—155	110	Türkbirliği
0	7	17	6	27—129	76	Ankara
1	33	64	40			

(1) Bunlardan 21 i manalı kiraat okulu. Yapılan tetkikata göre yaşları 9-11 arasında idi.

(İkinci sınıflara ait)

(Umumî vasatî Dakikada 43 Kelime)

0	4	0	0	15—44	30	Bozköy
4	6	1	0	10—51	24	Güzelhis
1	4	3	0	(1) 17—70	40	Kaklıç
0	1	1	0	30—66	48	Çiğli
1	4	0	0	12—30	20	Sasallı
2	8	10	0	(2) 19—95	52	Aliğa
20	10	1	0	12—59	31	Emiralem
2	4	0	0	17—40	30	Ulucak
1	22	26	1	(3) 19—106	60	Soukkuyu
1	2	36	9	(4) 15—117	71	Türkbirl.

0	9	21	12	(5) 23—147	79	Ankara
0	18	8	0	6—63	42	Bayraklı
5	11	10	0	4—99	41	Ş. Kamal
5	17	7	0	3—92	41	Kubilây
24	117	124				

- (1) İki talebe yetmiş kelime okudu. İkisi de Sekizer yaşında idi.
 (2) Hece dununda okuyan iki talebe 9 yaşındadır.
 (3) Sekiz yaşında iki talebe 106 kelime okudu.
 (4) İki talebe manalı okudu, biri sekiz diğeri 9 yaşındandır.
 (5) Dört talebe 120-147 arasında manalı okudu. İkisi sekiz ikisi dokuz yaşındadır.

(Dördüncü sınıf)

Dördüncü sınıfların umumî vasatısı Dakikada 72 kelimedir.

Mektebin adı	Heceli	Tered- dütü	Düzgün	Manalı	Azami ve asgari dakikada Ke.	Va- satı
Ankara	7	22	13	2	36—147	80
„ şube	5	32	9	3	25—145	80
Türkbirliği	0	29	15	7	53—157	90
„ şube	13	20	4	0	27—129	61
Kubilây	40	21	0	0	22—98	57
Ş. Kemal	3	21	0	0	11—98	66
	68	145	41	12		

(Beşinci sınıf)

Beşinci sınıfların toptan dakikada okudukları kelime vasatısı (76 Ke.)

Ankara	5	26	9	4	33—155	83
„ şube	10	28	6	3	35—126	66
Bayraklı	1	17	4	2	38—139	68
Türkbirliği	1	30	11	5	48—142	87
	17	101	30	14		

Not :

1 — Dördüncü sınıfta (11) yaşında bir talebe hiç okumadığı bir kitaptan dakikada (157) kelime okudu. Çok düzgün idi. Fakat manalı değildi. Aynı sınıftan (12) yaşında diğeri bir talebe (45) kelime okudu, manalı ve düzgün değildir.

2 — Beşinci sınıfta (155) kelime okuyan (13) yaşında bir talebenin manalı bir şekilde kıraat okumasına mukabil (16) yaşından bir çocuğun (33 K.) gibi henüz hece devrinde kıraat okuması şayanı dikkat görül-
müştür.

Sınıflar arasında kelime adedi itibarile olan yükselişle şu suretle tespit edilmiştir:

	Vasatı	Fark
İkinci sınıf	43	0
Üçüncü „	57	14
Dördüncü „	72	15
Beşinci „	76	4

Beşinci sınıf vasatısının dördüncü sınıf vasatısına pek yakın olması bu sınıfın eski harfleri öğrendikten sonra tekrar yeni Türk harflerini öğrenmelerinden münbeistir, fikrindeyim

Bu seneki mesaide bu tecrübe tekrar yer bulmakla beraber iki veya üç sınıfın bir muallim tarafından idare edildiğine göre bunlar için ayrıca vasatı tespitine çalışılacaktır.

Mürebbinin ruhu

Ankara Muallimler Birliği neşriyatının birinci numarasını teşkil eden bu eseri kari, lere takdim edelim:

Mürebbinin Ruhu. Sahife: 140. Fiafi. Bir lira

Basıls tarihi: 1931. Köy hocası matbaası

Müellifi: G. Kersehensteiner.

Mütercimi: müze müdürü I. Hakkı

Temas ettiği umumî mevzular:

1. — Mürebbinin umumî hayat şekli.
2. — Mürebbi tabiatının bazı esas vasıfları.
3. — Mürebbi muallim olduğuna göre.
4. — Muallim yetiştirme meselesi.

Muallimler için çok kıymetli ve istifadeli bir kitap..

Temas ettiği mevzular mühim. Bir çok dafalar okunması lazım gelen ve alâka ile okunabilecek bir eser.

Eseri baştan aşağıya kadar bir defa okudum; not ettiğim bazı fikirleri parça parça yazıyorum, daha fazla istifade etmek isteyenler müellif ve mütercimle karşılaşıya gelebilirler.

Büyük şahsiyetler daima zamansız kıymet taşırlar.

Her insan başka bir insanın iyi veya kötü bir mürebbisidir.

Hayat akışı içinde at bırakmaksızın gelip gitmiş olmak neye yarar.

Mürebbi: birlikte yaşadığı insanlara-yükseltmek gayesile-tesir yapmaya çalışan insandır.

Anneler, muallimler: fertleri yükseltmeye çalışan pratik mürebbilerdir Cemiyeti, büyük ekseriyeti, insanlığı, terbiye eden, bütün insanlığa şamil tesirler yapan mürebbilerde var.

İnsan ruh itibarile altı büyük tipe kabili tefriktir;

1. — Nazarî: hakikati elde etmek için uğraşır
2. — İktisadî: az kudret sarfile çok menfaattemin için ..
3. — İctimai: diğer insanlara muhabbet, yardım ..
4. — San'atkâr: güzelliği anlamıya ve göstermek ..
5. — Siyasî: hükmetmek, başkalarına kendi iradelerinin istikame-tini vermek için uğraşır.

Seven kendisinde olanı sevdiğine verebilir.

İnsanı iyi bir muallim yapan pedagojik malûmat ve âlimlik değil: insanlığa karşı namütenahi sevgisi, harikulade gayreti, şuurlu faaliye-tidir.

Mürebbi, çocuğu istikbalde kendisinin ve insanîyetini kıymetlerin taşıyacak bir fert olarak görür.

Bütün terbiyenin en son hedefi ahlâkan müstakil şahsiyetler yetiştirme-tir.

Hikmeti vücudumuz insanlığa ve mensup olduğumuz cemiyete nafi olmaktadır.

Mürebbinin vasıfları:

1. — Sağlam bir irade
2. — Mesleğinden memnun olmak, ve işini seve seve yapmak.
3. — Bütün çocuklara aynı ve istisnasız bir nazarla bakmak.
4. — Gençliği ve talebeyi sevmek. tatil saatlerini tatil günlerini onlara feda etmek. talebe ile oynamak ve seyahatler yapmak; nankör-lük görse bile nevmi olmamak.

Ancak kuvvetli şahsiyetler başkaları üzerinde daimi tesirler yapar-lar.

Terbiye: yetişkinlerin henüz yetişmemişlere zihni ve ahlaki inkişaf-larına Hadım olmak üzere yaptığı tesirlerdir.

Şahsiyet sahibi kimdir: kendi kendine hakim olan, tabiatın kuvvet-lerini kendi ferdiyetinin idealini tahakkuk ettirmek için toplayabilen, hayat sahasında kendini hür hissederek vaziyetini tayin edeu insandır.

Bütün modern pedagojinin gayesi şahsiyetin terbiyesidir.

Şahsiyetin inkişafı için birinci şart: kendi kabiliyetlerimizi bilmek ve faaliyetimizi bu kabiliyetlere uygun iş sahalarına kendi arzumuzla inhisar ettirmektir.

Kıymet dolu şahsiyet olmağa çalışmalıyız. Muallimlikte kıymetli şahsiyet olmak için (muallimliğe kabiliyetli miyim?) sualini kendimize soralım.

Mekteplerde reform lazımdır: talebenin muallimlerin, müdürün birbirine bağlanmaları icap eder. Mektep hayatı yeni varlık göstermeli; talebeler mektebin bir çok işlerine karışmalı, bir çok teşkilâtı talebe idare etmeli; boş vakitlerde talebeyi kendi kendine faydalı işlerle meşgul etmeli.

Mektep yalnız ders veren bir müessese olmaktan çıkmalıdır.

Muallimler zamansız kıymetleri tahakkuk ettirmek için çalışan ebediyetin işçileridir.

Milletin müşterek kıymet müesseselerine dahil olmyana, o kıymet-leri kabul etmyene, kendisinde milli şuurun yokluğunu izhar edene ne diyeceğiz.

Bir şeyi iyi bilerek tatbik etmek, yüz şeyi yarım bilipte tatbik edememekten daha hayırlıdır.

KEMAL HEKİM

CAN KIZIMA

Oda bir kuş gibi uçdu elimden;
öksüzüm bu ıssız yuvamda şimdi..
feryat etmeyeyim, nasıl olur ben!
o benim ne tatlı candan eşimdi.

*

Yıllarca kalbimde yaşattım onu
gözlerim dalmadı bir başkasına;
bir hüsrana kapladı aşkın sonunu
varlığım karıştı ölüm yasine.

*

İhanet kalbime saplanan okdu..
artık kim uzatır bana kolunu,
bu ıssız diyarda bir eş yoktu
kimin gözlerinde arayım onu?..

*

Dağladı bir ateş bağrımı yer yer
sanki içimdeki dertlerim azdı!..
ah onun fikrini nasıl çeldiler?...
o benden başka bir kalp tanımazdı.

*

Gözlerim dumanlı, saçlarım ak ak
canıma can katan obir canmış!..
ölürsem o zaman unudulacak,
bu ateş içimde hiç sönermimiş...

*

Yoluna koysamda bütün varımı
ömrümü bağlasam emellerine..
göstersem sel olan göz yaşlarımı
yalvarsam, ağlasam gelirmi yine?..

1934. 12. 18
49

Karşıyaka: İsmet Aytekin

Muallim arkadaşlara;

Öyle bir devrede aşıyoruz ki hayat, meslek ve hadisin zaruretile malumatımızı artırmak için en kesdirmeye vasıtalarına müracaat mecburiyetinde bulunuyoruz. Her arkadaşın muhtelif sebepler dolayısıyla yeni neşriyatı yakından takip fırsatına nail olamadığını nazarı itibare alarak, muallim arkadaşlarımızı en küçük çıkan eserlerin belli başlı ilhamkâr fikirlerinden istifade ettirmek için bir çare düşündük. Oda okuyan arkadaşların o eseri telhis eden notlarını umumine istifadesine vazıdır.

Fikirler gelecek nushasında Müfettiş Vahit beyin Adolf Ferriyerin son çıkan (faal mektebine) ait notlarını neşr edecektir. Kıymetli eserler okuyan muallim arkadaşların neşr edilmek üzere aldıkları mühim notları Fikirlere göndermelerini rica ederiz.

Fikirler Mecmua'sı Sayı 76

Öz Yılmaz'ın bu eserini yayımlayan memleketi

İstanbul'da 1934 yılında

Muallim İsmet Aytekin

92. Yılıın birinci günü anı ölümüne memleketi
ağlatan ateşin inkılâpçı
Mustafa Necati Merhum

Top - ға düşeli tam üç yıl oluyor. 1929 Kânunisanisinin ilk gününde, millet mekteplerinin açılmasından bir kaç saat evel gözlerini yummuştu. Üç gün süren kısa hastalığının nöbetleri arasında bile, memleketin hertarafında aynı saatte faaliyete başlayacak bu mektepler ile uğraşmıştı. Yeni yazıyı halka yaymak için alınan bu tertibatın muhitimiz ozamana kadar mislini görmemişti. Türkiye maarif tarihinde yepyeni bir safhayı ve sahifeyi açmak üzere iken; gözlerini ebediyete çeviren Necati, kazandığı zaferin tekmil haberini alamadan bir kaza kur'ununa hedef olan büyük fakat talisiz bir kumandandı.

Onun bir çok mesleklere giren ve çıkan "cevval" şahsiyeti, maarifte kemale ermiş, inkılâbın memlekete talim ve terbiye kuvvetile yerleşeceğine ve ebedileşeceğine iman etmişti. Daha hukukta talebe iken de ilk hevesi ve intisap ettiği meslek muallimlikti. Onu maarifçilerden başka bir çok meslek müntesipleri de benimsediler. Hazin ve inanılmaz akibetine Fırkacılar, İnkılâpçılar, Adliyecilerde, onu hatta bir kere gören ve tanıyan şehirler, kasabalar, köyler halkı da ağlayup yandılar. Fakat acısını şuurla duyan ve seneler geçtikçe gönülleri derinleştiren muallim sınıfıdır. İrfan aşıkları ve yolcularıdır. Ölümü, bir hakikatı samimiyetle itiraf edelim, yazık ki meslekte ehemmiyetli sarsıntılar meydana getirdi.

Başta çok muhterem ve faziletli vekilimiz olduğu halde Ankarada bulunan bütün maarif ileri ölümü günü mezarının başına kadar giderek gözyaşlarıyla onu andılar. Memleketteki bütün meslekdaşlar ise yeni giren senenin ilk gününü gözlerinde yaş ve gönülleri sızı ile karşıladılar.

Mamafih 1929 yılının birinci gününde açılan mezarının başında İsmet paşanın ettiği tarihi yemini hatırlayarak teessürümüz azalıyor. Acının samimi bir tesellisi vazife şehidinin inkılâba inananların solmaz bir ümidi şeklinde, Cumhuriyet Baş Vekilinin ağzından çıkan büyük andı, yeni seneye girerken ve onu anarken tekrarlayalım :

[İnkılâpçıların ölürken kalanlardan ve yeni yetişenlerden bir tek dileği vardır: Cansız bileklerinde sallanan vazife bayrağının kavranıp daha yükseklerde dalgalandırılmasıdır. Necati, aziz Necati, dileğin yerine getirilecektir.]

1 — 1 — 932

M. Mitat

Bir ölümün yıl dönümü

Varsın ne dilerse versin ellere

Bizde bir yarayı değer yılbaşı.

Gönü! kaynağından çıktı bir kere

Kurumaz sel olup gitti göz yaşı.

* *

Geldikçe rüzgârın uğultuları

Kalpte onun sesi çağlar sanılır;

Körfezin kordona çarpan suları

Yadıyle döğnüüp ağlar sanılır.

* *

İzmir bağrındaki gizli yaradan

Kan ağlar göğsünden uzak yatana

Üç değil, bin üç yıl geçse aradan

Nasıl öz öğluna yanmaz bir ana.

* *

Hayat ona bakıp imrendiği gün

Ecelin fendine nasıl kandı o

Yamanlar! utanıp sarsılın, çökün

Başı sizden yüce bir yamandı o.